

2004-08-13

Landrapport från Åland

Ekonomi och arbetsmarknadsutveckling

Den åländska ekonomin står nu inför ett avgörande: hur kommer näringslivet att klara av de utmaningar som förändringarna i alkoholbeskattningen och den stundande EU-utvidgningen medför? Alla effekter av dessa i grunden förändrade förutsättningar för betydande delar av den åländska ekonomin kommer dock inte att märkas så mycket av redan i år. Riktigt kännbara torde de bli först om ett par år. Det mesta pekar dock i dag på att sjöfartens betydelse för Ålands BNP kommer att minska framöver.

Den starka uppgången år 2003 efter två år med negativ BNP-utveckling kommer att sakta ner betydligt i år. Enligt ÅSUBs prognos kommer tillväxten sålunda att halveras – från fyra- till tvåprocentnivån. Försämringarna för sjöfarten kommer att bli mer kännbara först efter 2004, men arbetslösheten kommer ändå att fortsätta sin svagt uppåtgående trend. Enligt ÅSUBs beräkningar kommer den på årsbasis att hamna på 2,5 procentnivån under 2004.

Det finns nu indikationer i ekonomiska data som pekar i riktning mot att Ålands branschstruktur är på väg att ändras så att sjöfartens betydelse minskar medan andra branscher växer i betydelse. För tillfället verkar de främsta kandidaterna för en genom sysselsättnings- och förädlingsvärdeökning framtida förstärkt position finnas inom livsmedelsindustrin, försäkrings- och finansbranschen samt inom IKT-sektorn.

Den framväxande omstruktureringen inom näringslivet kommer sannolikt att kräva ökade framtida satsningar från samhällets sida i syfte att underlätta rörligheten och dynamiken på den åländska arbetsmarknaden. Det handlar här främst om insatser som främjar nybostadsproduktion, personalutbildning och utbildning i allmänhet, samt olika åtgärder som underlättar både permanent och temporär in- och återflyttning.

Sysselsättningssituationen på Åland under 2003 samt våren 2004 har varit fortsatt mycket god men förändringen i arbetsmarknadssituationen blev allt tydligare. Efter åtta års kontinuerliga minskning, steg den öppna arbetslösheten med 0,1 procentenheter till 1,9 % av

arbetskraften. Ungdomsarbetslösheten som steg snabbare än andra grupper under slutet av 2003 och början av 2004 har återigen sjunkit. För närvarande är ungdomsarbetslösheten 3,2 % vilket är på samma nivå som i juli 2003.

Den negativa trenden märks även i antal lediga platser.

På samma gång som arbetslöshetsgraden varit oerhört låg så har sysselsättningsgraden (andelen personer i arbete av hela den arbetsföra befolkningen i åldern 16-64 år) stigit markant under de senaste åren. 1 januari 2002 var sysselsättningsgraden 78,1 % och i januari 2003 78,6 % vilket ur ett europeiskt perspektiv är mycket högt. Glädjande är också att sysselsättningsgraden för kvinnor är nästan lika hög som för män vilket är tämligen unikt.

Eftersom den åländska tillväxten tillsammans med sysselsättningssituationen har varit mycket god under en lång tidsperiod har åtgärder för att skapa ett större rekryteringsunderlag för det åländska arbetslivet prioriterats.

Under hösten fanns vissa indikatorer som pekade på ett brytningsskede i den goda sysselsättningssituationen eftersom antalet arbetslösa ökade marginellt jämfört med året innan samtidigt som antalet jobb som anmäldes till arbetsförmedlingen minskade. Senare delen av 2003 samt början av 2004 visar dock att läget fortfarande får betraktas som stabilt vad gäller arbetslöshetsgraden medan det minskade antalet jobb som anmäls till viss del beror på en lyckad arbetsmarknadspolitisk satsning, bland annat med en kraftigt ökad inflyttning samt ett smidigare system vid anlitande av utländsk arbetskraft inom jordbrukssektorn. Den uppdämda bristen på arbetskraft har till viss del åtgärdats.

Det finns en ökad försiktighet hos företagen att nyanställa som givetvis hänger samman med den osäkerhet som finns angående den ekonomiska utvecklingen men långsiktigt så kvarstår fortfarande arbetskraftsbristen som den största utmaningen för det åländska arbetslivet.

Arbetskraftsbristen framförallt inom hälsovård och socialt arbete, den pedagogiska sektorn samt inom den säsongbetonade servicebranschen kommer fortsättningsvis att kräva kraftiga åtgärder från alla inblandade parter. Dessutom visar alla utredningar att efterfrågan på yrkesutbildade personer inom praktiskt alla yrkesområden kommer att öka och kulminera runt 2010 då det sker stora pensionsavgångar. Det stora antalet högskolestuderande som bedriver studier utanför Åland och väljer att stanna kvar och arbeta på studieorten efter avslutade studier samt den ökade konkurrensen om framförallt välutbildad personal i hela Norden sätter fortsatt hård press på det åländska samhället och arbetslivet.

EU-utvidgningen kommer troligtvis inte att medföra några stora förändringar för sysselsättningsläget under 2004 och 2005 då övergångsreglerna i princip innefattar samma

regelverk som i dagsläget. Men med större öppenhet och utökade kontakter så kommer säkerligen antalet ”arbetsökande” från de nya medlemsländerna att öka. Med tanke på den ökade risken för ”okontrollerat arbete” så kommer arbetsförmedlingsbyrån att ta initiativ till ett bättre och smidigare samarbete mellan berörda myndigheter på Åland, framförallt med arbetskyddet samt polisen, men byrån avser även att ha regelbundna träffar med arbetsmarknadens parter.

Trots den goda sysselsättningssituationen och den låga arbetslösheten finns det framförallt tre strukturella problem på arbetsmarknaden vad gäller arbetslösheten. Det första är andelen långtidsarbetslösa bland den äldre arbetskraften. Av de som varit utan arbete i mer än sex månader är över 50 % 55 år eller äldre. Problemet har varit liknande en längre tid och är detsamma i hela Norden.

Det andra problemet är att framför allt de arbetslösa arbetssökande yrkesmässigt inte motsvarar efterfrågan på arbetskraft: de lediga arbetsplatserna finns framför allt inom serviceyrkena, byggsektorn, pedagogiska sektorn samt inom social-och hälsovårdssektorn medan de arbetslösa i första hand återfinns inom kontors och administrationssektorn. Matchningen kan dessutom brista vad gäller exempelvis kompetensnivå inom de olika yrkesgrupperna.

Det tredje problemet är ungdomsarbetslösheten som har den kraftigaste ökningen. Trots att det har funnits relativt gott om jobberbjudanden så har ungdomar svårt att komma in på arbetsmarknaden då erfarenhet saknas.

Utmaningar

Trots den goda sysselsättningssituationen och den förhållandevis goda ekonomin står Åland inför stora framtida utmaningar de största utmaningarna är följande:

- diversifiering av näringslivet för att minska beroendet av den hotade transport och kommunikationssektorn – nya tillväxtbranscher
- den demografiska utvecklingen och den begränsade arbetskraftsreserven – ökad inflyttning, uppmuntra den äldre delen av arbetskraften att stanna längre i arbete
- offentliga förvaltningens stora andel av totalekonomin – nya arbetsplatser och företag måste skapas inom det privata näringslivet

Arbetsmarknadspolitik

Landskapsregeringens övergripande arbetsmarknadspolitiska mål är att sträva till en fortsatt låg arbetslöshet samt en ökad sysselsättningsgrad, en regionalt balanserad utveckling av arbetsmarknaden, kvinnors och mäns rätt till arbete på lika villkor samt underlätta för personer med svag ställning på arbetsmarknaden att få arbete och förhindra utslagning från arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadspolitiken skall bedrivas i koordination med den givna näringspolitiken och utbildningspolitiken så att man främjar utvecklandet av informationssamhället, kompetenshöjande utbildningsinsatser inom arbetslivet, nyföretagande och de befintliga företagens tillväxt och konkurrenskraft.

Kontentan av ovanstående är att landskapsregeringen ur sysselsättningsfrämjande synvinkel med tillförsikt kan se fram emot fortsättningen av 2004 men att kraftiga åtgärder behöver sättas in för att lösa de strukturella problemen på arbetsmarknaden vad gäller arbetslösheten samt de rekryteringsproblem som långsiktigt hämmar tillväxten. I ett litet samhälle som Åland är det oerhört viktigt att man tidigt sätter in åtgärder för att förhindra marginalisering och utslagning.

Landskapsregeringen avser att föra en fortsatt mycket aktiv arbetsmarknadspolitik där de budgeterade anslagen i hög grad skall utnyttjas till förebyggande och aktiverande åtgärder helt i linje med de mål som uppställts.

Med tanke på den åländska arbetsmarknadens och samhällsekonomins sårbarhet, i och med den stora andel arbetsplatser i anknytning till resande- och transportnäringen, så kommer landskapsstyrelsen ytterligare att intensifiera arbetet för en ökad åter- och inflyttning framförallt vad gäller de målgrupper som kan skapa arbetsplatser och diversifiera näringslivet. Åtgärder för att öka rekryteringsunderlaget inom den pedagogiska sektorn samt inom social- och hälsovården kommer fortsättningsvis att prioriteras under eftersom kvalitén på barndagvården, sjukvården och skolan tillsammans med boendemiljön utgör Ålands största konkurrensfördelar vad gäller åter- och inflyttning.

- Lagstiftning

Landskapsregeringen har under våren framställt ett första lagpaket omfattande en lag om arbetsmarknadspolitisk verksamhet som beräknas träda ikraft 1.6.2005. Arbetet fortsätter

under hösten med ett andra lagpaket omfattande bland annat sysselsättningsfrämjande utbildning m.m.

- Omorganisering av arbetsförmedlingen

Ålands landskapsregering har under 2003 samt våren 2004 genomfört en omorganisering i syfte att förbättra effektiviteten i det sysselsättningsfrämjande arbetet.

Målsättning efter omorganiseringen är att bli en betydande arbetsmarknadsexpert som genom kunskap och professionalism blir en modern och flexibel samarbetspartner för arbetsgivare, arbetssökande, anställda, organisationer och intressegrupper i landskapsstyrelsens gemensamma strävan att nå de arbetsmarknadspolitiska målen.

Byrån är nu indelad i fyra team

- informationsteam
- förmedlingsteam
- vägledningsteam
- ersättningsteam

Varje team har en klar verksamhetsidé och ett eget ansvar att utforma och utveckla de tjänster och den service som hör till deras uppgiftsområde. De olika teamen skall gemensamt utforma rutiner som gör att de stöder upp varandras möjligheter till kompetenshöjande åtgärder.

Specialiseringen av arbetsuppgifter är en nödvändighet för att kunna upprätthålla kompetensen inom varje arbetsområde.

Beslutsdelegering till byrån, nya ansvarsområden samt en mer offensiv roll i arbetsmarknads- och samhällsutvecklingsfrågor tillsammans med satsningar på kunskapsinhämtning på fältet har redan inneburit en effektivare matchning av sökande-arbetsgivare samt på sikt en bättre framförhållning och ett bättre utnyttjande av medel för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Under resten av 2004 fortsätter arbetet enligt ovanstående modell. Täta företags- och kommunbesök för en ökad kännedom om det åländska arbetslivet är nyckeln till framgång för en bättre kvalitet på de tjänster arbetsförmedlingen erbjuder.

- Förebyggande informationsprojekt

Landskapsregeringen har tillsammans med ett antal samarbetspartners tog under 2003 initiativ till ett tema- och inspirationsår kallat "Kvalitet i arbetsmiljön". Samarbetspartnerna är Utbildningsavdelningen, Social- och Hälsovårdsavdelningen, FPA, företagshälsovården, Arbetarskyddet, Kommunförbund samt försäkringsbolag. Dessa samarbetspartners är myndigheter, organisationer samt företag som nästan dagligen har kontakt med varandra i ärenden som berör ovanstående problematik.

Kvalitet i arbetsmiljön står för:

- psykiskt välbefinnande och förutsättningar att orka
- arbetsgemenskapen och hur man skall utveckla den
- arbetsmiljön och arbetsförhållandena
- kompetensfrågor och uppdateringen av yrkeskunskaper
- arbetstids- och arbetsarrangemang
- fysisk hälsa

Målet för temaåret var att inspirera företag, organisationer samt anställda till att påverka kvaliteten på sin egen arbetsmiljö. Målsättningen är att berätta om såväl de samhälls- och företagsekonomiska vinsterna som den ökade livskvaliteten för den enskilde individen samt att få igång en diskussion och en debatt som både kan tjäna som kunskapsunderlag och inspirationskälla till internt vidarearbete på olika arbetsplatser.

Temaåret blev mycket lyckat och fick stor uppmärksamhet vilket lett till en ökad kännedom och debatt i denna, för arbetslivets utveckling, så viktiga fråga.

Temaåret fortsätter under 2004 men har nu fått en mera praktisk utformning där företag och organisationer får konkreta "verktyg" att arbeta med.

- Köp av tjänster från privata aktörer och organisationer för att underlätta för långtidsarbetslösa och ungdomar att komma in på arbetsmarknaden

För att bättre kunna renodla och effektivisera arbetsförmedlingens arbete har landskapsregeringen i ökad utsträckning köpt tjänster av privata aktörer och organisationer med målsättningen att ytterligare integrera och underlätta för personer med nedsatt arbetsförmåga att komma in på arbetsmarknaden, aktivera och stöda långtidsarbetslösa samt motverka uppkomsten av långtidsarbetslöshet och utslagning.

- Projektinriktade insatser för att öka rekryteringsunderlaget

Projektet Arbeta och Bo på Åland har under 2004 utvecklats helt enligt målsättning. Nätverk och marknadsföringskanaler har byggts upp vilket i högsta grad underlättar rekrytering av välutbildad arbetskraft till det åländska arbetslivet. Enligt ÅSUB:s statistik över inflyttning till Åland har det varit en rekordstor nettoinflyttning till Åland under de tre senaste åren. Under våren 2004 gjordes en första utvärdering av projektet Arbeta och Bo, utvärderingen visar på mycket goda resultat. Projektets fortsatta verksamhet och inriktning kommer att diskuteras i hösten budgettrunda.

Projektet administrerar för tillfället två hemsidor, komhem.nu som fungerar som en informationsportal samt kompetenslanken.net som fungerar som en rekryteringsportal. Kompetenslänken är under omkonstruktion och beräknas vara färdig i början av sommaren. Arbeta och Bo projektet har under 2004 haft ca 700 välutbildade personer i sina register. Dessa personer är seriöst intresserade av att arbeta och bo på Åland.

Projektet har förutom att fungera som spindeln i nätet vad gäller åter- eller inflyttningsinformation framställt informativt och proffsigt utformat informationsmaterial, presenterat hundratals CV för arbetsgivare, deltagit i ca 15 olika rekryteringsmässor och aktiviteter samt marknadsfört Åland som en fantastisk plats att arbeta och bo på.

Projektet har liksom tidigare fått stor uppmärksamhet i massmedia både lokalt och i olika media i Norden. Bland annat har artiklar om projektet figurerat i flera nordiska tidskrifter såväl dagspress som branschtidningar.

Detta kommer med största sannolikhet att underlätta för det åländska arbets- och näringslivet att få kompetent personal samt nya företagare i framtiden. Under fortsättningen av 2004 kommer projektet fortsättningsvis att prioritera åländska studerande och övriga utflyttade samt åtgärder som riktar sig till vård- och läroverksamheten. I slutet av året kommer det att ordnas en stor studerande träff på Åland dit samtliga åländska studerande utanför Åland är inbjudna. Vid träffen kommer olika frågor att debatteras t.ex. jobb- och studiemöjligheter, återflyttning m.m.

Projektet kommer under 2004 inte bara att prioritera åtgärder som riktar sig till presumtiv arbetskraft utan också rikta sig till människor som är intresserade av att etablera någon form av företag på Åland eller flytta sitt företag till Åland. Detta kommer liksom tidigare att göras med olika samarbetspartners.

- Ökad bostadsproduktion för att möjliggöra inflyttning

Det nya finansieringssystem med enhetslån och räntestöd som infördes 2002/2003 för att stimulera kommuner och privata aktörer att bygga hyresbostäder har gett upphov till ett ökat bostadsbyggande.

Landskapsregeringen avser att ytterligare utveckla finansieringsformerna för att stimulera bostadsbyggandet då en ökad inflyttning ställer krav på ett ökat utbud av framförallt hyresbostäder.

- Fortsatt stor satsning på vård, omsorg, skola

En ypperlig kvalite på vård, omsorg och skola är tillsammans med livskvalite Ålands främsta inflyttningsargument. Landskapsregeringen fortsätter med satsningar under 2004 , framförallt prioriteras de utbildningar där de ungas utbildningsintresse och arbetsmarknadens/arbetslivets behov av utbildade sammanfaller.

Exempel på det är en satsning på utbildning för plastindustrin som betraktas ha goda utvecklingsmöjligheter.

- Näringspolitiken

Inom ramen för hållbar utveckling skall det skapas förutsättningar för en diversifierad, lönsam och stabil näringsverksamhet som bidrar till den ekonomiska tillväxten, tryggad sysselsättning, goda utkomstmöjligheter och en bra regional jämvikt. Entreprenörskap skall främjas. Åland skall ha en väl utbyggd, regionalt heltäckande teknisk infrastruktur som underlättar etableringen och utvecklande av kunskapsföretag inom olika sektorer.

- Kompetensutveckling skall stödas genom utbildning och rådgivning
- Regelverk som berör företagsverksamhet skall förenklas så långt som möjligt
- Landskapsregeringen skall under mandatperioden utveckla systemen gällande företagsutveckling, rådgivning och finansiering i syfte att skapa en effektivare och modernare organisation.
- Lån och riskkapital skall prioriteras före direkta bidrag
- Ålands Utvecklings Ab:s verksamhetsformer och dess förutsättningar att aktivt främja nyföretagande skall utvecklas

- Utvecklingscentrum för högteknologiska tjänsteföretag, Kvarteret I Tiden

För att stimulera nya företagsuppstarter har Kvarteret ITiden byggts där bl.a. inkubatorverksamhet inleds under året.

Detta statistikmeddelande innehåller uppgifter om arbetslöshetssituationen på Åland den 02.08.2004. Statistikmeddelandet är framtaget i samarbete med Ålands arbetsförmedlingsbyrå, som även bidrar med dataunderlag. Uppgifterna i meddelandet grundar sig på registerbaserad arbetsmarknadsstatistik och skiljer sig därmed från den statistik som till exempel Statistikcentralen publicerar som har de urvalsbaserade Arbetskraftsundersökningarna (AKU) som grund. Fördelen med den registerbaserade statistiken är att den ger större tillförlitlighet i de månadsvisa redovisningarna på regional nivå.

Ungdomsarbetslösheten ökade i juli

Den öppna arbetslöshetsgraden var i juli 1,9 %. Jämfört med juni har arbetslöshetsgraden ökat med 0,1 procentenheter och jämfört med juli 2003 har den ökat med 0,2 procentenheter. För män var arbetslösheten i juli 2,0 % och för kvinnor 1,8 %. Den totala arbetslöshetsgraden, som inkluderar personer i sysselsättningsåtgärder, var i juli 2,2 %. För män var den totala arbetslösheten 2,4 % och för kvinnor 1,9 %. Det totala antalet arbetslösa var 289 personer, vilket är 6 personer fler än i juni. Jämfört med juli 2003 är det en ökning med 37 personer. Av de arbetslösa var 36 personer placerade genom åtgärder. Antalet lediga platser var i juli 159 stycken, vilket är en minskning från juni med 15 platser. Jämfört med juli ifjol är det en minskning med 74 platser.

Antalet arbetslösa personer yngre än 25 år var i juli 42 personer (3,2 %), vilket är en ökning med 4 personer jämfört med juli 2003. Antalet arbetslösa äldre än 54 år var i juli 52 personer (2,4 %), en ökning med 12 personer jämfört med juli 2003. Antalet långtidsarbetslösa var i juli 66 personer. Jämfört med juli 2003 är detta en ökning med 20 personer.